

JAARGANG 13, NUMMER 1

NIEUWSBRIEF HEI, HEG & HOOGEIND

LENTE 2019

IN DIT NUMMER:

VOORWOORD	1
AGENDA	1
LEDEN AAN HET WOORD: IN GESPREK MET HARRIE MAAS	2
PROJECTENKAART T HHH	3
REGENWORMEN; DE DARMEN VAN DE AARDE	4
AGRARISCH NATUUR- EN LANDSCHAPSBE- HEER (ANLB)	4
LEZING DOOR MAARTEN VAN ANDEL	5
ONDERSTEUNING VOOR DOORONTWIKKEL- ING NAAR NATUUR INCLUSIEF	6
HAZENPEST	6
ERVENPLUS	7
JAARVERSLAG UILENWERKGROE- P	7
STIKA	8
COLOFON	8

VOORWOORD REDACTIE

Beste lezers,

Het is ondertussen voorjaar en voor u ligt een splinternieuwe editie van onze nieuwsbrief. Nu de lente officieel is begonnen kunnen we terugkijken op een erg zachte winter. De Elfstedentocht is een nog grotere illusie gebleken nu zelfs onze eigen Brabantse vennetjes niet meer dichtvriezen. Het is dan ook beter om vooruit te kijken, naar de belofte van een mooi voorjaar. De vogeltjes fluiten, de natuur ontwaakt: het plattelandsleven kan weer beginnen.

We zijn het jaar in ieder geval goed begonnen met een druk bezochte lezing van Maarten van Andel. In deze nieuwsbrief leest u hoe deze avond verliep en wat de belangrijkste boodschap was van deze wetenschapper en directeur aan de Fontys Hogescholen in Eindhoven. Ook wordt u in de rubriek "leden aan het woord" voorgesteld aan ons nieuwe en erg enthousiaste

bestuurslid Harrie Maas. Verder vonden we het als redactie zinvol om eens alle projecten van onze vereniging in beeld te brengen. Daarom hebben we een topografische kaart toegevoegd van alle landschapsinpassingen, Natuurwerkdagen, uilenkasten en andere projecten die we in onze bestaansgeschiedenis hebben gerealiseerd.

En mocht u dit voorjaar nog een mooie akkerrand willen aanleggen, kijk dan voor de mogelijkheden in de katerns rondom ANLb, Stika of ErvenPlus. Hoe dan ook, wij wensen u een levendig voorjaar met voldoende arbeidslust en buitenlucht!

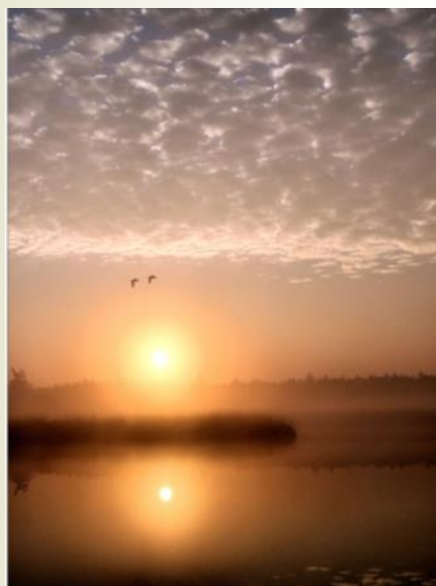
Veel leesplezier namens de redactie,

Peter, Thijs, Roel en Koen

AGENDA:

Jaarvergadering:

Datum nader te bepalen

Leden aan het woord

In gesprek met bestuurslid Harrie Maas

“Da’s een mooi verhaal”, zegt Harrie als we hem vragen hoe hij aan die oude Daf vrachtwagen komt, waarin we hem in de tijd van het mais hakselen vaak rond zien rijden. “Ik had altijd al zo’n vrachtwagen willen hebben en in 1998, het jaar dat Ingrid en ik trouwden, kocht Eric van der Paalen er eentje. Eric zei tegen mij: ‘Harrie, als gij 12,5 jaar getrouwd bent, krijgde gij hem’. De jaren gingen voorbij en ieder jaar zeiden we tegen elkaar: ‘nog 11 jaar, nog 10 jaar’, tot de dag kwam dat we 12,5 jaar getrouwd waren. Eric kwam aanrijden met de Daf en parkeerde hem hier op het erf met de tekst: ‘Belofte maakt schuld’. Sindsdien staat hij hier en gebruik ik hem ieder jaar met het mais hakselen”. (Harrie en zijn Daf zijn te zien op het filmpje: Mais hakselen met DAF AT 1900, inmiddels al 13800 keer bekeken!)

Al pratend over het 12,5 jarig huwelijksfeest komt ook de trouwdag ter sprake. “Het was een heel nat jaar” zegt Harrie, “In september en oktober kon ik daardoor niet het land op maar precies op onze trouwdag vroor het”. Ingrid vult aan: “We zouden de dag erna op huwelijksreis gaan maar Harrie zei: ‘Ik kan nu het land op, ik ga eerst hakselen!’”. Dus de dag na de bruiloft wist ik dat ik met een boer getrouwd was.”

Kalveren

Dat boeren leerde Harrie bij ome Toon (Toon Maas) aan de Valkenswaardseweg in Leende. De boerderij van ome Toon lag tegenover het ouderlijk huis en Harrie kwam er graag en leerde er veel. Harrie’s vader overleed op jonge leeftijd, waardoor de ouderlijke boerderij noodgedwongen

beëindigd was en de grond aan ooms werd verhuurd. Maar Harrie wilde boeren en zodra hij oud genoeg was begon hij aan de Burg. Vogelslaan met tuin- en akkerbouw. Zo’n tien jaar verbouwde hij spruiten en schorseneren. Ondertussen begon hij ook met het mesten van stieren. Stap voor stap bouwde hij zijn bedrijf verder uit. “Toen de handel in stieren minder werd, en ook omdat het mesten van stieren niet ongevaarlijk is, stapte ik over op rosé vleeskalveren. Inmiddels hebben we een stal voor 296 kalveren. De kalveren koop ik als ze net van de melk af zijn en gewend aan ruwvoer. Ze zijn dan ongeveer drie maanden oud. Er worden ongeveer 70 kalveren tegelijk gekocht, zo zijn er steeds vier groepen kalveren van verschillende leeftijden in de stal. De kalveren blijven ongeveer vijf maanden hier, dan gaan ze naar de slacht”. Ingrid: “Het vlees is rosé, in tegenstelling tot rode biefstuk. Het is lekker mals omdat het zo jong is. Eigenlijk is het een restproduct; de stierkalveren zijn namelijk afkomstig van de melkveehouderij die daar geen functie hebben.”

Naast de veehouderij heeft Harrie ook nog 13 ha akkerbouw: hoofdzakelijk snijmaïs maar ook waspeen en /of boontjes. “Het liefst doe ik alles zelf; grond bewerken, zaaien en spuiten. Hakselen heb ik ook nog gedaan maar dat laat ik voortaan doen. Ik rijd de mais wel zelf naar de kuil.”

Waterschap De Dommel

Harrie en Ingrid hebben twee dochters, een ervan heeft het boerenhart van vader; ze heeft veel interesse in melkvee en melkt regelmatig bij de burens. Naast het boerenbedrijf hebben beiden nog een fulltime baan: Ingrid werkt als teamleider dienstverlening bij de gemeente Asten en Harrie sinds 1986 bij het Waterschap. Ingrid: “tegenwoordig doen steeds meer boeren iets aan verbreding, ik zeg wel eens, het werk bij het Waterschap is onze verbreding”. Harrie vult aan: “Het is een mooi vak; ik ben altijd buiten en kom overal: niet alleen in de natuur maar ook in de stad, zelfs in hartje Eindhoven op het Stratumseind. Het is heel gevarieerd werk; maaien, duikers

leggen, snoeien, taluds herstellen, stuwen plaatsen enz.” Hoe gevarieerd het werk is, blijkt als hij vertelt wat hij zo allemaal uit het water heeft opgevisst. Zoals te verwachten valt: heel veel fietsen, maar ook twee keer een lijk. “Ik heb ook nog ooit een scooter opgevisst” zegt hij, ‘maar daar zat niemand meer op’.

Hei, Heg en Hoogeind

Ongeveer een jaar geleden werd Harrie benaderd om het bestuur van Hei Heg en Hoogeind te komen versterken. “Ik hoefde er niet zo lang over na te denken. Ik heb HHH altijd een mooie club gevonden, ben al lid vanaf de oprichting. Met name de discussie-avonden en lezingen vind ik altijd erg interessant. Ik heb er veel geleerd. Maar ook de gezelligheid na afloop vind ik belangrijk. Nu ik in het bestuur zit, merk ik pas goed hoeveel er speelt in het buitengebied, bijvoorbeeld met de collectieven. Het duurt even voordat je overal goed in thuis bent, er is nog veel te leren. Ik zie ook veel raakvlakken met het waterschap. Zo is HHH recent gestart met een project rondom waterberging en watersturing rond de Burg. Vogelslaan. Het doel is om het water zo lang mogelijk in het gebied vast te houden. Ik wil dit project graag realiseren, het past bij mij, ik ben een boer en graag praktisch bezig”.

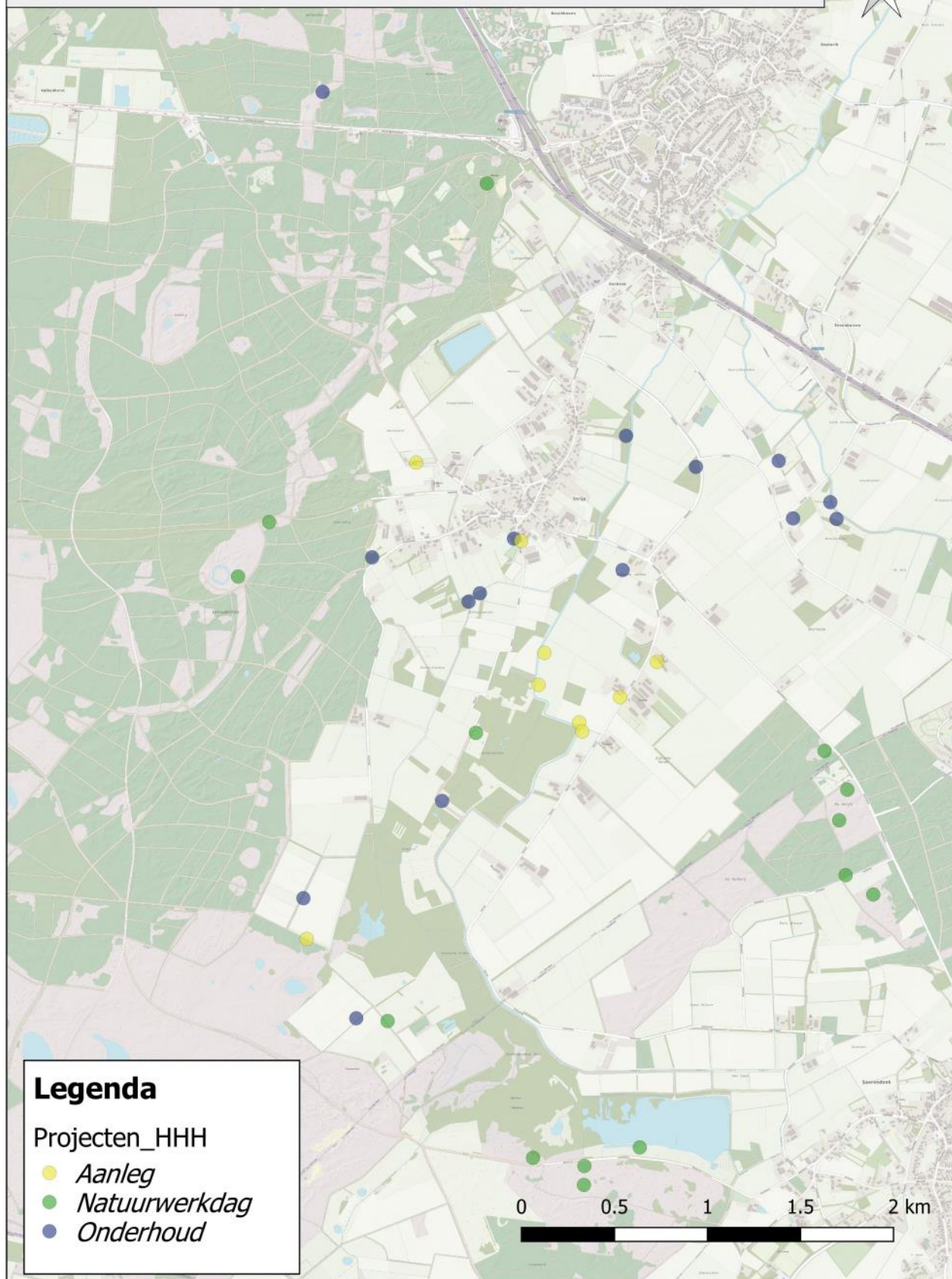
We sluiten de avond af met een rondleiding door de kalverenstal. We lopen door de vroegere woning voor in de stal, waar het gezin eerder woonde voordat de huidige woning naast de stal gebouwd werd, bekijken de kalveren en zien de gedenkwaardige Daf vrachtwagen. Het valt ons direct op hoe groot hij is van dichtbij. “ja dat klopt”, zegt Harrie, “hij neemt erg veel plaats in beslag”. En dan glimlachend:

Projectenkaart Hei, Heg & Hoogeind

Overzicht projecten HHH vanaf oprichting

Regenwormen; de darmen van de aarde

In de bodem leven veel verschillende organismen, van bacteriën en schimmels tot aan regenwormen en mollen. Regenwormen eten bladresten en ander organisch materiaal en zijn daardoor belangrijk voor de vertering van strooisel. Ook eten zij grond, waaruit ze de organische stof eten. De reststoffen van de grond poepen ze uit. Op die manier woelen ze een groot deel van de bodem om. Sommige regenwormen doen dat aan de oppervlakte, dat zijn de bekende met de rood/roze kleur. Anderen zitten wat dieper. Deze soorten zijn meestal veel bleker. Weer een andere categorie regenwormen, de pendelaars, maken ook diepere gangen, die zorgen voor een betere ontwatering (Daar is onderzoek naar gedaan). Je ziet dat het overtollige water ook echt via die gangen wegloopt. De poep van regenwormen bevat voedingsstoffen die planten snel en gemakkelijk op kunnen nemen. Vooral stikstof en fosfaat, maar ook zorgen regenwormen voor een veel hogere pH (dus minder zuur) en maken de bodem daarom veel vruchtbaarder voor gewassen. De plantaardige productie kan tot een kwart toenemen als er wormen in de bodem aanwezig zijn. Fosfor is een belangrijk nutriënt die in de Nederlandse bodem in overvloed aanwezig is, dankzij overbemesting uit het verleden. Regenwormen blijken fosfaat (dat niet beschikbaar is voor planten) tijdelijk weer opneembaar te kunnen maken. Mogelijk zorgen regenwormen ervoor dat fosfaat tijdelijk losraakt van de bodemdeeltjes, waaraan het vastgeplakt zat. Het beschikbare fosfaat is afhankelijk van de pH in de bodem. Aangezien regenwormen hier een positief effect op hebben, is dit ook gunstig voor het beschikbare fosfaat.

Charles Darwin zag dat regenwormen in het hele ecosysteem enorm belangrijk zijn. Hij observeerde dat je de bodem eigenlijk kunt beschouwen als een flinke laag wormenpoep.

Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLB)

Komende tijd zal waarschijnlijk de openstelling voor 2019 (contracten ingaande 1 januari 2020) plaatsvinden. Bij ongewijzigd beleid zal het ANLB in de leefgebieden niet uitgebreid worden: het budget daarvoor is nagenoeg weggezet.

Bij het Agrarisch Waterbeheer zijn nog wel mogelijkheden. Het gaat dan om stroken aan watervoerende watergangen in de breedte van 3 tot 10 meter, afhankelijk van het gebied. Niet mesten en niet spuiten op de strook zijn de belangrijkste beheermaatregelen. Maaien en/of begrazen zijn niet aan periodes verbonden en kunnen dus naar eigen inzicht plaatsvinden.

De contractperiode is vanaf 1 januari 2020 nog 2 jaar.

De exacte beschrijvingen van de verschillende pakketten kunt u vinden op:

<https://anbbrabant.nl/beheer-afsluiten/beheerpakketten-en-vergoedingen/agrarisch-waterbeheer/agrarisch-waterbeheer-midden-brabant/>

LEZING DOOR MAARTEN VAN ANDEL

Op woensdag 20 februari werd er door onze vereniging in Café de Hespes een lezing georganiseerd met als gastspreker Maarten van Andel. De Heer van Andel is directeur Toegepaste Wetenschappen aan de Fontys Hogescholen in Eindhoven en een autoriteit op het onderwerp van klimaatinvloeden. Tevens is hij schrijver van het boek *De Groene Illusie*, een boek dat kritisch en wetenschappelijk analyseert in hoeverre groene energie haalbaar is.

Dat deze spreker niet de minste was bleek al wel uit de drukte bij aanvang van de avond. Naast geïnteresseerde leden was ook de gemeentelijke politiek uitgelopen. De avond werd dan ook opgeluisterd door een breed scala aan belangstellenden, ieder met eigen ideeën over klimaatverandering.

Tijdens zijn lezing zette de Heer van Andel helder uiteen wat de wetenschappelijk doorgerekende cijfers waren achter verschillende energievormen. Zo begon hij zijn verhaal dat door de geschiedenis heen onze energieconsumptie evenredig is toegenomen met de energetische waarde van verschillende bronnen. Sinds de ontdekking van aardolie en -gas is onze energieconsumptie en/of -gebruik dan ook ver omhoog geschoten. Door de toenemende wereldbevolking en welvaart zal deze energievraag alleen maar toenemen. Electriciteit blijkt echter in dezelfde hoeveelheid vele malen minder energie te leveren dan onze huidige

Dit leidt dus tot de uitdaging dat we in de toekomst meer energie gaan consumeren met minder efficiënte bronnen.

Met de nadruk op uitdaging, want de Heer van Andel was zeker geen klimaatscepticus. Klimaatverandering is volgens hem een feit en een energietransitie onvermijdelijk. Zijn pleidooi was er echter op gericht dit op een geleidelijke manier te doen, in balans met maatschappelijke consequenties. Volgens hem lag de oplossing in het depolitiseren van het vraagstuk en het betrekken van natuurwetenschappen bij het maken van beleidskeuzes. Daarnaast moet men zich bewust worden dat er geen energietransitie mogelijk is zonder offers in luxe en welvaart.

Na zijn presentatie ontpopte zich een levendige en interessante discussie. De zaal kreeg dan ook een mooi compliment toen de spreker aangaf niet eerder zulke diverse en kritische vragen te hebben gekregen.

Het bleef dan ook nog lang druk en onrustig in de Hespes. Op een avond waar verschillende perspectieven elkaar vonden. Dit alles onder het genot van een biertje en de warmte van een dorpscafé.

energiebronnen.

ONDERSTEUNING VOOR DOORONTWIKKELING NAAR NATUUR INCLUSIEF BOEREN

Zoals in de nieuwsbrief van Collectief Midden Brabant uitvoerig is beschreven kent het nieuwe land-bouwbeleid enkele speerpunten waarvan Natuur Inclusieve Landbouw er één is. Provincie Noord-Brabant biedt nu vanuit het programma Transitie Veehouderij de mogelijkheid voor grondgebonden veehouders om een ondernemerscoach te raadplegen en te onderzoeken of een omschakeling naar een Natuur Inclusieve bedrijfsvoering mogelijk is. Het belangrijkste doel is om te onderzoeken of er een economisch rendabele bedrijfsvoering kan worden opgezet dat voedsel en gewassen produceert in balans met de natuurlijke omgeving en met natuurlijke hulpbronnen. De ondernemer is daarbij zelf aan zet. De ondernemerscoach denkt mee in het vormen van het Natuur Inclusieve bedrijfsconcept en beschrijft dit in een zogeheten 'omschakelplan'. Met dit omschakelplan kan een subsidie worden aangevraagd om het Natuur Inclusieve bedrijfsconcept uit te werken tot een volwaardig bedrijfsplan waarna dit tot uitvoering moet worden gebracht. Basisgedachte daarbij is dat er een duidelijk toekomstperspectief wordt geboden en rendement voor biodiversiteit wordt behaald.

Daarbij moeten maatregelen getroffen worden waarbij bodem, water, biodiversiteit en het landschap blijvend verbeteren. Het nieuwe verdienmodel mag niet afhankelijk zijn van subsidiemiddelen.

De Provincie ondersteunt, naast de inzet van de ondernemerscoach, in het aanbieden van een uitgebreid kennisaanbod, het wegnemen van mogelijke belemmeringen en indien nodig in het beschikbaar stellen van gronden (op basis van meerjarige pacht).

De ondernemerscoach ondersteunt potentiële deelnemers via individuele gesprekken, in het opstellen van het genoemde omschakelplan en het indienen van de subsidie-aanvraag.

Interesse? Neem dan contact op met de ondernemerscoaches van het Collectief Midden Brabant; Henk Antonissen (Coordinator): 06-4700 3834 of antonissenadvies@gmail.com
Toon Jansen, Regio Noord 06-23373923 of toonj@xs4all.nl
Frans Verouden, Regio Zuid 06-26906981 of info@fransverouden.nl

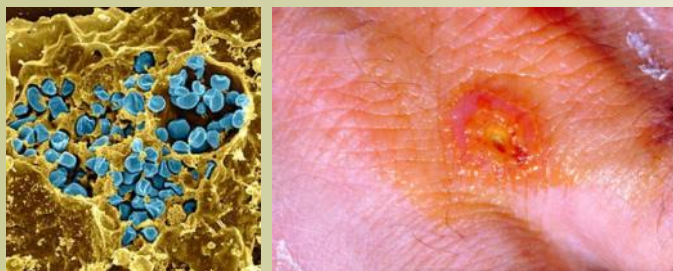
HAZENPEST

Door Kees Verduin, Arts Microbioloog van Stichting PAMM

Tularemie is een infectieziekte veroorzaakt door de bacterie *Francisella tularensis*. Na ongeveer 60 jaar niet te zijn voorgekomen in Nederland, zien we sinds 2011 deze ziekte weer af en toe. Het gaat vooral om personen die in contact zijn geweest met hazen, dus jagers en mensen die hazen hebben gevild. Knaagdieren zijn de meest voorkomende bron van de infectie. Ook zijn er enkele gevallen waarbij de ziekte waarschijnlijk is overgedragen door een beet van een insect of door contact met besmette aarde en water in (bijvoorbeeld) de tuin. De ziekte kan zich op verschillende manieren uiten, maar meestal begint het met een pijnlijk bultje, dat binnen enkele dagen over gaat in een zweer. Daarna ontstaat vaak een zwelling van de lymfklieren, koorts met rillingen, spierpijn, hoofdpijn en algemeen ziek zijn. Ook longontsteking en hoesten komen voor. Je kan de

ziekte ook oplopen door het eten van onvoldoende verhit vlees (van een haas). Geschat wordt dat ongeveer 2% van de patiënten overlijdt aan de infectie, behandeling met antibiotica is meestal goed mogelijk. De ziekte is niet van mens op mens overdraagbaar. Het aantal bacteriën dat nodig is om ziek te worden is uitzonderlijk laag, en daarom zijn in het bacteriologisch laboratorium extra maatregelen noodzakelijk om te voorkomen dat het personeel besmet raakt. De besmettelijkheid maakt deze bacterie ook geschikt om als wapen te gebruiken, denk bijvoorbeeld aan bioterrorisme.

Francisella tularensis (blauw) in en op een afweercel van de mens (geel); een zweertje op de hand veroorzaakt door Tularemie

ERVENPLUS

Het doel van ErvenPlus is om boerenerven interessanter te maken voor o.a. erfvogels. Het kan dan gaan over erfbeplanting, hoogstam fruitbomen en eventuele nestkasten voor erfvogels en vleermuizen. Een vrijblijvende erfscan geeft de mogelijkheden aan van een erf. Daarbij kunt u aangeven wat u wel of niet wenst. Deze regeling kan uitgevoerd worden op het erf. Het plantgoed, de nestkasten etc. worden aan u geleverd in het najaar. Het planten etc. moet u zelf doen.

Vorig jaar nam de gemeente Heeze-Leende voor het eerst deel aan ErvenPlus. Het was direct een succes: het volledige budget werd snel verbruikt om erven te verbeteren. Ook voor 2019 heeft de gemeenteraad van Heeze-Leende een budget goedgekeurd. Wachten is nu op de provinciale beschikking die het bedrag van de gemeente zal verdubbelen. Wanneer dat gaat gebeuren is nog niet bekend maar zal waarschijnlijk in de zomer plaatsvinden. U kunt u nu al opgeven voor zo'n erfscan.

De afhandeling gaat op volgorde van aanmelding. Aanmelden kan op: erfvogelsbrabant@gmail.com

Het inrichten van het erf voor ervvogels is een eenvoudige maatregel. Het kan helpen om bepaalde criteria, die aan u als agrariër worden gesteld, te realiseren. Natuurlijk is het gewoon mooi om vogels rond het erf hebben. Tevens zijn zij goede insectenvangers!

Bijzonderheden over het project en de regeling kunt u vinden op: www.brabantslandschap.nl/zelf-aan-de

Jaarverslag Uilenwerkgroep

Het jaarverslag 2018 van de Uilenwerkgroep is binnenkort te vinden op onze website. Onderstaande anekdote uit dit verslag wilden wij u niet onthouden.

Bij de najaar schoonmaak spraken wij Tonnie van Bree een van onze gastgevers. Tonnie staat bij ons bekend als een persoon die zeer geïnteresseerd is in de gang van zaken omtrent de steenuiltjes die al jaren bij hem in de achtertuin vertoeven. Tonnie kwam met het volgende verhaal. Bij het leegmaken van de asla van de kachel die hij begin oktober gestookt had, vond hij een vogelring. De ring leek verdacht veel op een ring van een steenuil. Doordat de ring aangetast was door het vuur was hij met het blote oog niet af te lezen. Logischer wijs dacht Tonnie dat deze misschien afkomstig zou kunnen zijn van een van de steenuilen of een jong van het laatste broedgeval dit jaar. Tonnie overhandigde mij de ring waarna ik het nummer na een schoonmaakbeurt onder een microscoop kon identificeren. Het betrof nr. 3834729. Na invoering van dit nummer in Griel kwamen de gegevens te voorschijn van de uil die deze ring gedragen had. Het bleek een jonge steenuil te zijn die in juni 2018 in Lochem, provincie Overijssel geringd was. Deze jonge vogel heeft in een betrekkelijk korte tijd een afstand van 106 km overbrugd om op een dramatische wijze in de kachelpijp van Tonnie terecht te komen. Hoe een tragische afloop van een jonge steenuil die na een enorme afstand in een pijp te belanden.

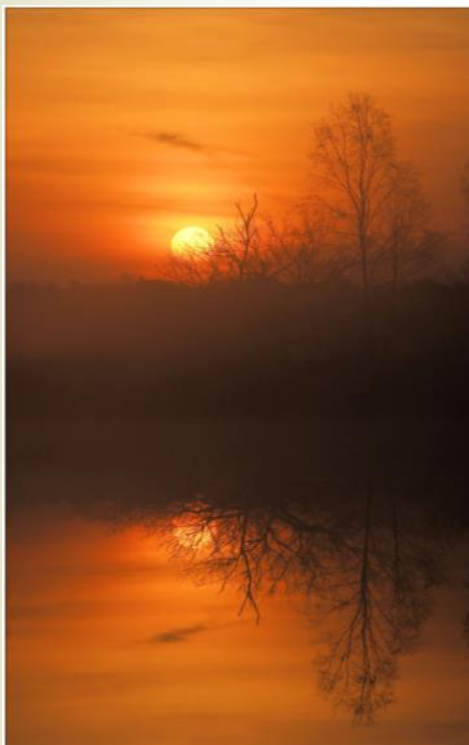

STIKA

Half januari is in de gemeenteraad van Heeze-Leende het plan goedgekeurd om weer deel te kunnen nemen aan StiKa en Erven plus in de komende jaren. Tevens is daar een budget voor het project 'Natuur in de wijk' aan toegevoegd.

StiKa is bedoeld om buiten de bebouwde kom en buiten het natuurnetwerk het landschap te versterken. De eigenaar van het perceel kan daartoe een vergoeding krijgen voor de aanleg en het beheer van het landschapselement.

Het StiKa gebiedscontract loopt van 2019 tot en met 2022. In het budget is met het verlengen van de huidige contracten rekening gehouden. Ook kunnen er nog wat nieuwe landschapselementen toegevoegd worden.

Harrie Maas met zijn DAF AT 1900 tijdens de maisoogst

COLOFON

Plattelandsvereniging Hei, Heg & Hoogeind streeft naar een mooi buitengebied waar natuur, landschap en gezonde boerenbedrijven naast elkaar kunnen bestaan. Informatie over onze activiteiten vindt u op

www.hei-heg-hoogeind.dse.nl

Redactie Nieuwsbrief:

Thijs Bertens
Roel van Dijk
Peter Kerkhofs
Koen Staals

Foto's: Erik van Asten
(tenzij anders vermeld)

Contactadres:

hei-heg-hoogeind@dse.nl